

อธิบายเรื่องเครื่องมโหรีปี่พาทย์
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ทรงพระนิพนธ์

พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

พระยาศรีสุนทรโวหาร
(น้อย สีลปี)

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๓๒ พฤศจิกายน ๒๔๙๙

คำนำ

นายเน้น คีตปี ได้มาแจ้งความจำนงแก่เจ้าหน้าที่ ณ หอสมุดแห่งชาติ ขออนุญาตจัดพิมพ์หนังสือเรื่องตำนานเครื่องมือโหรีปี่พาทย์ ซึ่งเป็นพระนิพนธ์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ มหาเสวกโท พระยาวิสุกรรมคีตปประดิษฐ์ ผู้เป็นบิดา กำหนดงานในวันท ๓๒ พฤศจิกายน ค.ศ. ๒๕๑๓ ณ เมรุวัดสุริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส หนังสือเรื่อง ตำนานเครื่องมือโหรีปี่พาทย์ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้มีชาวต่างประเทศขออนุญาตนำไปแปลพิมพ์เป็นภาษาฝรั่งเศสที่ไซ่ง่อน และภาษาดัชท์ที่กรุงเฮก เมื่อทรงเห็นว่ามีผู้นิยมมากตลอดจนถึงชาวต่างประเทศ จึงทรงชำระเรื่องและทำรูปให้บริบูรณ์ขึ้น และให้แปลเป็นภาษาอังกฤษได้จัดพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ คุณหญิงมโนปกรณ์นิติธาดา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ และต่อมาได้มีผู้ขออนุญาตพิมพ์เฉพาะภาษาไทยอีกหลายครั้ง

การที่เจ้าภาพได้ให้จัดพิมพ์หนังสือนี้สำหรับแจกในงานพระราชทานเพลิงศพ พระยาวิสุกรรมคีตปประดิษฐ์ ในครั้งนี้ นับว่าเป็นการเหมาะสมยิ่ง เพราะท่านผู้นี้ นอกจากจะเป็นบุคคลสำคัญในงานสถาปัตยกรรมและการก่อสร้างแล้ว ยังเป็นบุคคลสำคัญในด้านการมหรสพอีกด้วย ท่านได้มีความสนใจและมีควมสามารถในการดัดคิดไทยเป็นอันมาก จะเห็นได้จากที่ในสมัยรัชการที่ ๖ ท่านได้รับตำแหน่ง

ผู้ควบคุมกรมมหรสพ
กรมโยธามหาดเล็กด้วย

ในขณะเดียวกันที่ดำรงตำแหน่งจางวาง

กรมศิลปากร ขอ อนุโมทนา ในกุศล บุญราศีทักษิณา นุพทาน
ซึ่งเจ้าภาพได้บำเพ็ญเป็นมิตุบัตินุชานธรรม และได้ให้พิมพ์หนังสือ
นเศยแพร่เป็นกุศลดีวิทยาทาน ขออำนาจกุศลทั้งปวงและส่วนทานมัย
บุญกิริยาวัตถุในครั้ง จงเป็นพดลปัจจัยอำนวยอิริยบถมบุญผลแต่
พระยาวิสุกรรมศิลป์ประดิษฐ์ผู้วายชนม์ ตามควรแก่คติวิสัยในสัมปราย
ภาพจงทุกประการเทอญ.

นายสนิท อยู่โพธิ์
(อธิบดีกรมศิลปากร)

พระยาวิสุทธกรรมศิลป์ประสิทธิ์

ชาติ ๒๔๐๖

มรณะ ๒๔๕๕

ประวัติ

ของ

มหาเสวกโท พระยาวิศิกรรมศิลปประสิทธิ์ (น้อยวิศิศิลป์)

พระยาวิศิกรรมศิลปประสิทธิ์ เกิดที่บ้านตำบลบางขุนศรี
อำเภอบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เมื่อเดือนมกราคม พุทธศักราช
๒๔๐๖ เป็นบุตรนายสีห์ นางดำดี มีพี่น้องบิดามารดาเดียวกันรวม
๗ คน เรียงตามลำดับดังนี้ :-

๑. นายน้อย
๒. นายน้อย
๓. เผือก
๔. พดอย
๕. นายพื่อน (ภายหลังเป็น มหาเสวกตรี พระยาราไชยศิริ-
ยาธิบดี ถึงอนิจกรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑)
๖. นายโต
๗. แม่

พระยาวิศิกรรมศิลปประสิทธิ์ ได้ศึกษาเล่าเรียนอยู่กับพระ
อาจารย์วัดอัมรินทร์าราม (วัดบางว่า) จนอายุได้ ๑๔ ปี จึงข้ามฟาก

มาอยู่ในบ้าน ม.ร.ว. เย็น อิศร์เสนา (ท่านเจ้าพระยาอรรพวงศพิพัฒน์)
ทถนนพระอาทิตย์

พระยาวิศุกรรมศิลป์ประดิษฐ์เริ่มเข้ารับราชการ เมื่อ พ.ศ.
๒๔๒๓ มีตำแหน่งหน้าที่อยู่ในกรมช่างวัด ได้รับพระราชทานเงินเดือนๆ ละ
๕ บาท ครั้นอายุครบบวชก็ได้บวชเรียนตามประเพณี กรมช่างวัดสมัย
นั้นมีการช่างรวมอยู่ด้วย พระยาวิศุกรรมฯ มีโอกาสได้รู้เห็นและ
ฝึกฝนตนเองทางการช่างอยู่ได้เมื่อ ประกอบกับมีนิสัยรักการช่างและ
งานศิลป์ ใน ๕ ปีต่อมาคือ พ.ศ. ๒๔๒๖ ผู้บังคับบัญชาเห็นความ
สามารถและความตั้งใจ จึงได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นหัวหน้าเด็กชา
กรมช่างวัด ขณะเดียวกันก็ได้ถวายตัวเป็นศิษย์ของท่านปึง ฝึกหัด
การช่าง เฉพาะอย่างยิ่งช่างกลึง ท่วงของพระองค์ท่านตำบลถนน
วรจักร

ระยะการซ่อมแซมปรับปรุงพระที่นั่งและตำหนักต่างๆ ใน
พระราชฐานในความอำนวยการของเจ้าพระยาอรรพวงศพิพัฒน์ แต่ครั้ง
ยังเป็นหลวงราชครูรักษารักษาหัวหน้ากรมช่างวัด ได้เริ่มและมีมากจน
พระยาวิศุกรรมศิลป์ประดิษฐ์ ได้มีโอกาสร่วมปฏิบัติงานเหล่านั้นจริงจัง
ความรู้ความชำนาญจึงขึ้นเป็นลำดับ และเป็นครูจกมกคุณกวางขวาง
ในพระราชสำนักจนได้รับพระราชทานเงินเดือนตำแหน่งยศ บรรดาศักดิ์
และเครื่องราชอิสริยาภรณ์เป็นลำดับมา

ครั้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มารับ
ราชการในพระองค์สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช (พระบาทสมเด็จพระ-

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖) ในตำแหน่งโยธาวิง งานในด้าน
การก่อสร้างที่พระยาวิศิษฎ์กรมศิลป์ประดิษฐ์ ซึ่งขณะนั้นยังเป็นหลวง
พิทักษ์มานพ ต้องรับผิดชอบโดยตรงก็ได้เริ่มขึ้นโดยได้รับมอบหมาย
ให้อำนวยการตกแต่งปรับปรุง และสร้างเสริมพระราชวังสราญรมย์
(เดิมนั้นเป็นตงกระทรวงการต่างประเทศ) ส่วนสราญรมย์ และ
พระตำหนักปารุสกวัน

ขณะเดียวกันนั้น พระยาวิศิษฎ์กรมศิลป์ประดิษฐ์ ซึ่งมีความ
สนใจและมีนิสัยชอบการสังเกตไทย โดยได้ศึกษาจากสำนักท่านระดับ
หลวงปากคลองตลาด สมัยตั้งแต่อยู่กรมช่างทักได้โอกาสรวบรวม
ละลัมนักดนตรีและเด็ก ๆ มาฝึกหัดรวมวงโดยมีครูแปลก (ภายหลัง
เป็นพระยาประสานดุริยศัพท์) เป็นครู สถานที่นั้นใช้บ้านสวนตัวใน
ตรอกไก่แจ้ ถนนพระสุเมรุ อำเภอพระนคร ตลอดจนได้ตั้งโรงงาน
ขึ้นในบ้าน จดการก่อสร้างเครื่องดนตรีประเภทขลุ่ยมโหรีประจักษ์อยู่ใน
บันทึกของการสังเกต กรมศิลป์ประดิษฐ์ ก็คือ เครื่องพณพาทย์ประดับงา
และประดับมุกชุด ม.ว. และเครื่องสายชุดงา

เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลย-
ราชสมบัติในปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๓ แล้ว ก็ได้โปรดเกล้าฯ ให้อำนวยการ
การสร้างพระราชวังสนามจันทร์จังหวัดนครปฐม (ปัจจุบันเป็นตง
ศาลากลางจังหวัดนครปฐม) ควบคู่ไปกับการบูรณะปฏิสังขรณ์องค์
พระปฐมเจดีย์ซึ่งชำรุดทรุดโทรม และก่อสร้างเพิ่มเติมภายในบริเวณ
หลายอย่างด้วยกัน นอกจากนี้ก็ได้ให้อำนวยการก่อสร้างซ่อมแซมอาคาร

ใหญ่ ๆ อีกมาก เช่น พระที่นั่งจักรวรรดิธาระโหราน โรงเรียนมหาดเล็ก
หลวง (ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนวชิราวุธ) พระราชวังพญาไท
ซึ่งบดินเบนทตง โรงพยาบาลพระมงกุฎเกล้า หาดเจ้าสำราญ และ
มฤคทายวัน อันเป็นที่ประทับชายทะเลในฤดูร้อนของพระบาทสมเด็จพระ
พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชวังบางปะอิน โรงโขนหลวงมรดกวัน
และวังจันทร์ (ปัจจุบันเป็นทตงโรงเรียนฝึกหัดครูประถมและกระทรวง
ศึกษาธิการ) เป็นต้น อนึ่ง วังจันทร์นั้นในสมัยที่พระยาวิศิษฐกรรมศิลป์
ประดิษฐ์ควบคุมกรมมหรสพ ได้เป็นทตงกรมมหรสพด้วย

ในด้านกรมมหรสพ มีปรากฏในตำนานโขนหลวงเกี่ยวกับ
พระยาวิศิษฐกรรมศิลป์ประดิษฐ์ ความว่า โปรดเกล้าฯ ให้หลวงสิทธิ
นายเวร (น้อย ศิลป์) ข้าหลวงเดิม เป็นผู้ควบคุมกรมมหรสพ และ
ให้รับโอนกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกรมมหรสพมาขึ้นกับกรมมหรสพ โดย
ปรากฏในหนังสือถึงเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ เมื่อค.ศ. ๒๔๕๔
ว่า เห็นว่าราชการในส่วนกรมโขนและพิณพาทย์มหาดเล็ก ซึ่งอยู่ใน
ปกครองของเจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ อยู่ในกรมมหรสพ ซึ่งให้
หลวงสิทธินายเวร (น้อย ศิลป์) เป็นผู้ควบคุม ด้วยเหตุที่คิดเห็นดังนี้
จึงได้สั่งให้หลวงสิทธินายเวร (น้อย ศิลป์) เตรียมการที่จะรับราชการ
ในกรมโขนและพิณพาทย์มารวมเสียในกรมมหรสพ

ส่วนครูโขน ๓ คน คือ ชุนระบำภาษา ชุนนัญญานฤกษ์ ชุน
พ้านักฉนิกร ก็โปรดเกล้าฯ ให้โอนมาด้วย ในด้านพิณพาทย์เครื่อง
สาย ให้โอนชุนประสานดุริยศัพท์ (ครูแปดก) มา

- พ.ศ. ๒๔๕๔ จางวางกรมโยธามหาดเล็ก และควบคุมกรม
มหรดพ
๒๔๕๗ อธิบดีอำนวยการโยธา กรมศิลปากร องค-
มนตรี ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ
๒๔๖๘ องคมนตรี ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าฯ

ยศ

- พ.ศ. ๒๔๓๕ มหาดเล็กพิเศษ
๒๔๓๖ รองหุ้มแพร
๒๔๔๒ หุ้มแพร
๒๔๕๓ รองหัวหมื่น
๒๔๕๔ จางวางตรี
๒๔๕๘ มหาเสวกโท

บรรดาศักดิ์

- พ.ศ. ๒๔๓๖ ขุนพิทักษ์มานพ
๒๔๔๑ หาดวงพิทักษ์มานพ
๒๔๕๓ หาดวงดีทชนายเวร
๒๔๕๔ พระยาวิศิษฏกรรมศิลปประดิษฐ์

เครื่องราชอิสริยาภรณ์และของส่วนพระองค์

- พ.ศ. ๒๔๓๖ เหรียญรัชฎาภิเศก ตรามงกุฎสยามชั้น ๕
ดิวิตราภรณ์

พ.ศ. ๒๔๔๐

เหรียญประพาศย์โรบเงิน

เหรียญราชรุจิยาภาไหดทอง (รัชกาลที่ ๕)

๒๔๔๓

ตราข้างเผือกชนบท & ทพยาภรณ์

๒๔๔๖

เหรียญทวธากิเชกเงิน

๒๔๕๐

เหรียญรัชมังกดเงิน

เข็มอกขรพระนาม ม.จ. ชนบท ๓ ประดับเพชร

๒๔๕๑

เหรียญรัชมังกดากิเชกเงิน

๒๔๕๒

ครามงกฏุดยามชนบท & ภทราภรณ์

๒๔๕๓

เหรียญรัตนภรณ์ชนบท ๓

เข็มพระบรมนามาภิธิย ว.ป.ร. ชนบท ๒

พ.ศ. ๒๔๕๔

เข็มซาหดวงเดิม

เหรียญราชรุจิยาภาไหดทอง (รัชกาลที่ ๖)

ตราวชิรมาตา

ครามงกฏุดยามชนบท ๓ มณฑนาภรณ์

โคะทอง กาทอง

๒๔๕๕

ตรารัตนวราภรณ์

เข็มพระบรมนามาภิธิย ว.ป.ร. ชนบท ๓

ประดับเพชร

พานทอง

ตราข้างเผือกชนบท ๓ นิภาภรณ์

๒๔๕๖

ตราข้างเผือกชนบท ๒ จตุตวราภรณ์

พ.ศ. ๒๔๕๖

เส้มาทองดงยามอักษรพระนาม ม.จ.
 ด้ายนาพกาเส้ยบพนดงยา มือกษรพระบรม
 นามากษย จ.ป.ร. ตุมเส้ตของค้ำอกษร
 พระบรมนามากษย จ.ป.ร. ดงยา
 ตุมเส้ตของค้ำตราเพชรารุชมพระเกยว

๒๔๕๗

ซองบุหรีงนหมอกษรพระนาม ม.จ. นตรดงยา
 เสมอกษร จ. ประดับเพชร มพระเกยวดงยา
 เหริยญด้หธาตชนท ๒

๒๔๕๘

เหริยญบรมราชาภิเศกกาให้ด้ทอง
 ตราปฐูมาภรณเม้งกุญด้ยาม
 ตราทุคยจุลจอมเกดจวเค้ช
 ตุมเส้ตของค้ำดงยามค้ำราอุนาโดมประดับ
 เพชร

ตุมเซ้ตของค้ำตราเพชรารุชมพระเกยว
 ตุมเซ้ตของค้ำอกษรพระบรมนามากษย
 จ.ป.ร. ประดับเพชร
 เสมพระบรมรูปด้มเศจพระพนบ้หุดวงกรอบ
 และพระเกยวประดับเพชร
 ซองบุหรีทของค้ำอกษรพระบรมนามากษย
 จ.ป.ร. ประดับเพชร

เซ้มราชการในพระองค์

๒๔๖๐ เหยี่ยญักักรพรรดิมาดา

๒๔๖๓ ตราวัดถาวรณ

พระยาวิศุกรรมคิตปประดิษฐ์ ได้ก่อร่างสร้างตัวเองมาด้วย

ความอุตสาหะพยายาม และได้รับราชการในพระราชสำนักตลอดมา

โดยใกล้ชิดเป็นผลตกมาถึงบุตรได้รับพระมหากรุณาชบ่เพียง การ

ที่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นองคมนตรียอมเป็นเครื่องหมายแห่ง

ความพอพระราชหฤทัย

พระยาวิศุกรรมคิตปประดิษฐ์ มีบุตรธิดาเรียงลำดับ ดังนี้ :-

๑. นายเส้า เป็นชนวนิชานเดชกิจ (สิ้นชีวิตแล้ว)

๒. นายจันทร์ (สิ้นชีวิตแล้ว)

๓. นายถ้ายหยุด เป็นชนทองนทคีร์ (สิ้นชีวิตแล้ว)

๔. คุณหญิงเด่นธรงคฤทฐ (ทองย้อย ธนทวงค์) (สิ้นชีวิตแล้ว)

๕. นายตู่ เป็นหลวงจิตเจนนธคร (สิ้นชีวิตแล้ว)

๖. นายตาบ เป็นนายพลตำรวจตรี หลวงคิตปประดิษฐ์

๗. นายเต็ม

๘. นายเหน

๙. นางดาวเนยน

๑๐. นายคุดย

๑๑. นางกานดา ถนทรวร

๑๒. นายนักขัตร์

(สิ้นชีวิตแล้ว)

๑๓. นางทศันยา สุกข์สัน

๑๔. นายชาติ

นับแต่พระยาวิศุกรรมศิลป์ประดิษฐ์ ได้ออกจากราชการเพื่อ
พักผ่อน เพราะได้รับราชการสนองพระเดชพระคุณมาเป็นเวลาดัง
๔๘ ปี และอายุตวถถึง ๖๓ ปี แลวก้หาความเพ็ดเพิดนอยู่กับการก่อสร้าง
คักรามบ้านเรือน และการดัดมเครื่องมุก เครื่องตวยครามไทย
ตลอดจนดัดคว้เพียงบางจำพวก ส่วนสังขารก็ค่อยๆ เต็มโตรมไปตาม
ธรรมชาติ ในที่สุดเมื่อวันที่ ๒๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ เวลา ๑๐.๓๕ น.
ก็ไดถึงซึ่งกาลอดว้ด้วยความชราในอากรวอันสงบ รวมอายุได้ ๘๕ ปี

สารบัญ

วาดวยเครื่องตัดสัตว์ป่าตามตำราฉันทกฤต	หน้า	๑
วาดวยเครื่องตัดสัตว์ไทยได้แบบจากอินเดีย	„	๓
ตำนานเครื่องมือไหริ	„	๔
วาดวยเครื่องมือไหริซึ่งเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ	„	๕
วาดวยเครื่องมือไหริซึ่งกรงรัตนโกสินทร	„	๖
ตำนานเครื่องมือพิพาทย์	„	๗
วาดวยตำราพิพาทย์ที่ได้แบบจากอินเดีย	„	๗
วาดวยเครื่องมือพิพาทย์ที่เปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ	„	๘
วาดวยเครื่องมือพิพาทย์ซึ่งกรงรัตนโกสินทร	„	๘
ตำนานกลองแขก	„	๘
วาดวยเหตุที่เอากลองแขกมาประสมกับพิพาทย์	„	๑๐
ตำนานแคนและซอ	„	๑๓
บัญชีเครื่องมือไหริ	„	๑๓
บัญชีเครื่องมือพิพาทย์	„	๑๔

อธิบายเรื่องมโหรีเป่าพาทย์

เครื่องดัดดัดดัดเป่าของไทยเรา โดยมากได้แบบอย่างมาจาก
อินเดียแต่ดัดดัดดัดดัดดัด เหมือนกันกับพวกเขมรมอญพม่าและชวามลายู
เพราะเช่นนั้นเครื่องดัดดัดดัดเป่าของชนชาวประเทศเหล่านั้นจึงคล้ายคลึงกัน
ยังดังได้เห็นได้จากทุกวันนี้

ก็เครื่องดัด
รัตนาวุธ^(๑) จำแนกเป็น ๔ ประเภทต่างกัน เรียกในภาษาสันสกฤตดังนี้คือ

- ๑) ตะตะ เป็นเครื่องประเภทมด้ามยาวสำหรับดัดดัดดัดดัดดัด
 - ๒) ดุ้คีระ เป็นเครื่องประเภทเป่าเป็นดัดดัด
 - ๓) อะระนะทระ เป็นเครื่องประเภทห่มหนังดัดดัดดัดดัด
 - ๔) ฆะนะ เป็นเครื่องประเภททิ่ม (มักทำด้วยโลหะ) กระทบเป็นดัดดัด
- เครื่อง ๔ ประเภทที่กล่าวมานี้ ในคัมภีร์ดัดดัดดัดดัดดัดดัดดัดดัดดัดดัดดัด

ว่า เครื่องประเภทตะตะ (เครื่องดัด) กับดุ้คีระ (เครื่องเป่า) นั้น
สำหรับทำให้เป็นดัดดัด เครื่องประเภทอะระนะทระ (เครื่องตี) นั้น
สำหรับประกอบเพลง ส่วนเครื่องประเภทฆะนะ (เครื่องกระทบ) นั้น
สำหรับทำจังหวะ

เครื่องในประเภทหนึ่ง ๆ มีมากมายหลายอย่าง เช่นประเภทเครื่อง
ดัดดัดดัดดัดดัดดัด (คือพิณนาตา ยังมีดัดดัดดัดดัดดัด) เป็นของเดิม

(๑) คัมภีร์เป็นภาษาสันสกฤต พราหมณ์ผู้แปลสวามี ช่วยแปลอธิบายให้

ระฆัง ของ บางตั้งทำด้วยไม้ เช่นกรับคี่ และกรับพวงกันบในพวงพระนะ
 เพราะเป็นเครื่องสำหรับทำจังหวะเช่นเดียวกัน เครื่องสำหรับทำจำนำ
 บางตั้งพิจารณาเห็นได้ว่าคงมีผิดแก้ไขเครื่องทำจังหวะเป็นชนๆ จนเด
 ภายหลังเป็นเครื่องทำจำนำ เช่นฆ้องวง เดิมก็เห็นจะแกฆ้องเดียวเป็นฆ้องคู่
 ใหม่เสียงดังต่ำ (อย่างฆ้องที่เดินโน้หฺร) แดงแกฆ้องคู่เป็นฆ้องราว
 ดำใบใหม่เสียงเบินหลดกัน (อย่างฆ้องที่เดินระเบงโอดระพ้อ) แดงเดิม
 ฆ้องให้ครบ ๘ เสียงเป็นฆ้องวงสี่หกใบก็เลยกลายเป็นเครื่องสำหรับใช้
 จำนำ ระนาดก็มาจะแปลงมาแต่กรับโดยทำนองเดียวกัน เครื่องที่กล่าว
 มาทั้งหมดในอินเดียแต่ดึกดำบรรพ์ทั้งหมด

กระบองจุดเครื่องดังคตเขาประดมวงกต ทหาหนดว่าเครื่องดังคต
 ประดมวงอย่างไรควรเล่นในการงานอย่างไรกต ก็เป็นของมีมาแต่
 ในอินเดียแต่โบราณ พวกชาวอินเดียได้นำแบบแผนมาสู่ประเทศนี้ตั้งแต่
 ครองขอมยังเป็นใหญ่ ครั้นไทยได้มาปกครองก็รับต่อมาจากพวกขอม
 แล้วมาคิดแก้ไขเปลี่ยนแปลงโดยลำดับมา จนเป็นเครื่องคตดังตเบาที่ไทย
 เราเล่นกันในทุกวันนี้

เครื่องดังคตที่ไทยได้แบบจากอินเดียนี้ ถ้าจะโดยลักษณะประดม
 วงและกระบองที่ใช้ ต่างกันเป็น ๒ อย่าง เรียกว่า "คตตรี" คือเครื่อง
 คตดังฆ้องมากหลายเป็นนมโหรีอย่าง ๓ เรียกว่า "คตริย" คือเครื่องคตเบา
 ฆ้องมากหลายเป็นปาทยอย่าง ๓ เครื่อง ๒ อย่างนี้ใช้ในการต่างกัน เพราะ
 เครื่องคตตรีเสียงอ่อนหวาน จึงใช้เข้ากับการขับร้องอันหมกมในห้อง
 เรือนเป็นปรกติ ส่วนเครื่องคตริยนั้นเสียงข่มก้องกังวานจึงใช้เข้ากับการ
 พ้อนรำอันหมกมกลงแจ้งเป็นปรกติ คตเคาของมโหรีปาทยหมกลงแจ้ง

เรื่องตำนานเครื่องมโหรี

กระบวนเดินเครื่องดีดดีดในประเทศสยามนมเคาของเดิมเป็น ๒ อย่าง เรียกในภาษาไทยว่า “บรรเลงพิณ” อย่าง ๑ “ขับไม้” อย่าง ๑ บรรเลงพิณนั้นใช้เตาพิณนาเตาตั้งเดียว ผู้ใดเป็นคนขับร้องก็ดีดพิณเอง ทำเพลงเขากบด้านาทคนร้อง พิณนาเตาเดียวจนผู้ทคดได้มน้อยเสียแล้ว ด้วยเปลี่ยนใช้ขอแทน แต่กลายเป็นสำหรับคนชนตา เช่นคนขอทาน ยังมีเดินอยู่

ขับไม้ นั้น คนเดิน ๓ คนด้วยกัน เป็นคนขับร้องนำคน ๑ คน ดีดขอสามสายประสานเสียงคน ๑ คน โกวฉนวนเกาะหัวให้จังหวัดคน ๑ คน เดี่ยวนี้มีแต่ของหลวงสำหรับเดินในงานสมโภช เช่นสมโภชพระมหาเศวตฉัตร เป็นต้น บรรเลงพิณและขับไม้ ๒ อย่างนี้เป็นของผู้ชายเงินทอง ๒ อย่าง เครื่องดีดซึ่งมาก็คิดประดิษฐ์ขึ้น เรียกว่า “มโหรี” นั้นเห็นจะเป็นของพวกขอมคิดขึ้นก่อน ไทยรับแบบอย่างและแก้ไขต่อมา เดิมก็เป็นของผู้ชายเงิน แต่ต่อมาเมื่อเกิดชอบฟังมโหรีกันแพร่หลาย ผู้มีบรรดาศักดิ์ซึ่งมีบริวารมากจึงมักหัดผู้หญิงเป็นมโหรี ๆ ก็กลายเป็นของผู้หญิงเดินมาตงแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มโหรีชนเดิมวงหนึ่งคนเดินเพียง ๕ คน เป็นคนขับร้องนำและตกรับพวงให้จังหวัดเองคน ๑ ดีดขอสามสายประสานเสียงคน ๑ คัดกระຈပ်ให้ผู้นำคน ๑ ตทับประสานจังหวัดกับผู้นำคน ๑ เครื่องมโหรีทั้ง ๕ ดังที่พรรณนามานี้ พงศ์เกิดเห็นได้ความใส่อน คือเอาเครื่องบรรเลงพิณกับเครื่องขับไม้มารวมกันนั่นเอง เป็นแต่แก้ไขตัดกระຈပ်แทนพิณ ตทับแทนโกวฉนวนเกาะหัว และเดิมกรับพวงสำหรับให้จังหวัดเขาออกอย่าง ๑

คงแถมให้รถหญิงเกิดมชน ก็เห็นจะชอบเดินกันแพร่หลาย จึงเกิด
 เป็นเหตุใหม่ผู้คิดเพิ่มเติมเครื่องมือโทรทัศน์โดยลำดับมา เครื่องมือโทรทัศน์
 เพิ่มเติมจนเมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี (ดังเกิดตามทฤษฎี
 ในรูปภาพเขียนแคว้นสยาม) คือ ว่าจะนำสำหรับประกอบกับทบอย่าง ๑
 ชุดสำหรับเป้าให้ดำเนินอย่าง ๑ มีโทรทัศน์จึงกลายเป็น ๒ คน มาถึง
 สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เพิ่มเติมเครื่องมือโทรทัศน์นอกหลายอย่าง เอา
 เครื่องบัพทาศึกษาเพิ่มเป็นพัน เป็นแต่ทำขนาดย่อมลงให้สัมพันธ์หญิงเดิน
 เล่ากันว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๑ เติมขนาดไม้กับขนาดแก้วเป็นเครื่อง
 มโหรีชนิด ๒ อย่าง รวมมโหรีวงหนึ่งเป็น ๘ คน มาในรัชกาลที่ ๒ เด็ก
 ะขนาดแก้วเสียใช้ของวงแทน และเพิ่มจะเข้เข้าในเครื่องมือโทรทัศน์ ๑
 รวมมโหรีวงหนึ่งเป็น ๙ คน (๑) ถึงรัชกาลที่ ๓ เมื่อคิดทำระนาดท่ม
 และของวงเด็กเพิ่มชนในเครื่องบัพทาศึกษา ก็เพิ่มของ ๒ ดั่งนั้นเข้าในเครื่อง
 มโหรี ก็ทงใช้วงแทนกับวงให้เสียงจึงหว่าดงชนสัมพันธ์กับเครื่องมาก
 ดั่ง และเพิ่มฉาบเข้าในมโหรีด้วย รวมมโหรีวงหนึ่งเป็น ๑๒ คน ถึง
 รัชกาลที่ ๔ เมื่อคิดทำระนาดทองและระนาดเหล็กชนใช้ในเครื่องบัพทาศึกษา

(๑) ที่เรียกว่าระนาดแก้วนั้น ของเดิมจะเป็นอย่างไร ผู้แต่งหนังสือไม่เคยเห็น
 สืบถามก็ไม่ได้ความชัด ว่าเอาแก้วหล่อเป็นลูกระนาดวางในวง อย่างระนาดทองที่ทำกัน
 ขึ้นหลัง หรือตัดแผ่นกระจกเจาะรูร้อยเชือกแขวนกับราง อย่างระนาดไม้ได้ แต่อย่างไร
 เสียงก็คงไม่เพราะ จึงได้ปรากฏว่าเลิกเสียเอาทองวงเข้าใช้แทน จะเข้กับทองวงนั้นแต่
 เดิมเป็นเครื่องสังคีตของมอญ เล่ากันว่าเมื่อจะเอามาใช้ในเครื่องมือโทรทัศน์ไทย จะให้
 ผู้หญิงไทยซึ่งปรกติห้ามผ้าสไบเฉียงตั้งทองวงอย่าง (บัพทาศึกษา) มอญซัดช่อง จึงได้คิด
 แกะเป็นทองวงราว

ของ ๒ ตั้งหนักเพิ่มเข้าในเครื่องโหรีด้วย โหรีในชั้นหอดวงหนึ่งจึง
 เป็น ๓๔ คนคล้ายกับบัพพาทย์ เป็นแถมโหรีมีเครื่องด้ายและไม่ใช้กลอง
 และผัดคนเป็นขอด้าคญอกอย่างหนึ่ง ทมิโหรีเป็นของผู้หญิงเดิน
 บัพพาทย์เป็นของผู้ชายเดินเป็นพน

ในรัชกาลท ๔ กรุงรัตนโกสินทร เกิดการเปลี่ยนแปลงในเรื่องเงิน
 ละคร การนบแบบจายตลอดมาถึงการเดินโหรี คือเมื่อครั้งกรุง
 ศรีอยุธยาเป็นราชธานี มพระราชกำหนดห้ามมิให้ผอนหัดละครผู้หญิงมิได้
 แดชของหอดวง เพราะฉะนนั้นผู้ทมบริวารมากเช่นเจ้านายและชนนางเป็นคน
 จึงมักหัดผู้หญิงเป็นมโหรี หัดผู้ชายเป็นละครและเป็นบัพพาทย์เป็น
 ประเพณีมา ครั้นถึงรัชกาลท ๔ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 โปรดฯ ให้เลิกพระราชกำหนดนั้นเสีย พระราชทานอนุญาตว่าใครๆจะ
 หัดละครผู้หญิงก็ให้หัดได้ตามชอบใจ เมื่อมีพระบรมราชานุญาตดังนี้
 การทเคยหัดผู้หญิงเป็นมโหรีก็ไปหัดเป็นละครเสียเป็นพน คนทงหลาย
 ชอบหัดละครผู้หญิงก็หาใครจะมีใครหัดมโหรีผู้หญิงอย่างแต่ก่อนไม่

เมื่อมโหรีผู้หญิงร้องโรยดงครนนั้น ผู้ชายบางพวกซึ่งหัดเล่นเครื่อง
 ด้ายอย่างจีน จึงคิดกันเอาชอดวง ซออู้ จะเข้กับบืออเข้าเดินประดั้มกับ
 เครื่องกลองแขก (ดังซึ่งจะอธิบายค่อเรื่องเครื่องบัพพาทย์ไปข้างหน้า)
 เครื่องประดั้มวงอย่างนั้นเรียกกันว่า "กลองแขกเครื่องใหญ่" (๑) ครั้น

(๑) ข้าพเจ้าได้กล่าวในคำอธิบายเรื่องประชุมบทมโหรีที่พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓
 ตามคำบอกเล่าว่า กลองแขกเครื่องใหญ่เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๓ แต่เมื่อพิจารณาต่อมา
 เห็นว่าจะเกิดขึ้นในตอนปลายรัชกาลที่ ๔ ด้วยเมื่อตอนต้นรัชกาลที่ ๕ ยังถือกันว่า
 เป็นของเกิดขึ้นใหม่

ต่อมาเอากลองแขกกับบ้อออกเสียใช้ทับกับรำมะนาและขลุ่ยแทน เรียก
 ว่า "มโหรีเครื่องสาย" บางวงก็เต็มระนาดและฆ้องเข้าด้วย จึงเกิดม
 มโหรีเครื่องสายผู้ชายเงินแทนมโหรีผู้หญิงอย่างเดิมสืบมาจนทุกวันนี้ ท
 ผู้หญิงหัดเงินกมแต่น้อยกว่าผู้ชาย เรื่องตำนานเครื่องมโหรีมีมาดังนี้

เรื่องตำนานเครื่องปี่พาทย์

ตำราปี่พาทย์ที่เราได้แบบมาจากอินเดียนั้น กำหนดวงฆ้องมเครื่อง
 ๕ ดิ่ง คือ สตรีระโตแก่เป็นเครื่องทำดำเนินนำ ๑ อาตะตะโตแก่กลองชนหนึ่ง
 หนาเดียว ๑ วิตะตะโตแก่กลองชนหนึ่งทงสองหน้าด้วยรอยผก ๑ อาตะวิ-
 ตะตะโตแก่กลองชนหนึ่งทงสองหน้า ๑ เป็นเครื่องทำเพลงรวม
 ๓ ดิ่ง ฆะนะโตแก่ฆ้องเป็นเครื่องทำจังหวะ ๑ ทง ๕ ดิ่งเรียกรวมกันว่า
 "เบญจครุฑยาค" ปี่พาทย์เครื่องห้าของไทยเราใช้กันมาแต่โบราณ มาแต่
 เบญจครุฑยาคหกถ้าวมา แต่มต่างกันเป็น๒ชนิด เป็นเครื่องอย่างเบาใช้
 เล่นละครกันในพนเมือง (เช่นพวกโน้ห์ราทางหัวเมืองปักข์ไคยงไชยอยู่
 ทุกวันนี้) ชนิด ๑ เครื่องอย่างหนักสำหรับใช้เล่นในชนนิต ๑ ปี่พาทย์
 ๒ ชนิดหกถ้าวมา คนทำวงละ ๕ คนเหมือนกัน แต่ใช้เครื่องผิดกัน
 ปี่พาทย์เครื่องเบาวงฆ้องมเป็นเครื่องทำดำเนินนำ ๑ ทับ ๒ กลอง ๑ ฆ้องค
 เป็นเครื่องทำจังหวะ ๑ ลักษณะตรงตำราเดิมผิดกันแต่ใช้ทับแทนโทนโบ
 แทนน ส่วนปี่พาทย์เครื่องหนักน วงฆ้องมมี ๑ ระนาด ๑ ฆ้องวง ๑
 กลอง ๑ โทน (ตะโพน) ๑ ใช้โทนเป็นเครื่องทำเพลงและจังหวะไปด้วยกัน
 ถ้าทำดำเนินนำไม่ใช้โทนก็ให้คนโทนคองให้จังหวะ เหตุที่ผิดกันเช่นนี้ เห็น

จะเป็นเพราะการเดินละครมีขบร้องและเจรจาสดับกับบีพาทย์ ๆ ไม่ต้อง
 ทำพักละช้านานเท่าใดนัก แต่การเดินโขนต้องทำบีพาทย์พักละนาน ๆ จึง
 ต้องแก้ไขใหม่เครื่องทำจำนำมาขึ้น แต่การเดินละครตั้งแต่เกิดมละคร
 โขนเปลี่ยนมาใช้บีพาทย์เครื่องหนกอย่างโขน บีพาทย์ที่เดินกันใน
 ราชฐาน จึงใช้แต่บีพาทย์เครื่องหนกเป็นพจน

เรื่องตำนานการทแก้ไขเพิ่มเติมเครื่องบีพาทย์ไทย พิเคราะห์ตาม
 เคาเงอนทมอยุด เหมือนจะแก้ไขมาเป็นชน ๆ ทำนองดังจะกล่าวต่อ
 ต่อไปนี้ คือ บีพาทย์เครื่องหนกในสมัยเมือกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี มี
 บีเตา ๑ ระนาดวาง ๑ ซ้องวง ๑ ดึงกับโทนโบ ๑ กลองโบ ๑ รวม
 เป็น ๕ ดวยกัน แต่บั้นในชขนาดย่อมอย่างที่เราเรียกว่า "บีนอก" กลอง
 ก็ใช้ขนาดย่อมอย่างเช่นเดินหนึ่ง แก้ไขขึ้นแรกคือทำบีและกลองให้เขื่อง
 ขึ้นสำหรับใช้กับเครื่องบีพาทย์ที่เดินในร่ม เพื่อเดินโขนหรือละครใน
 ปทมชนใหม่เรียกว่า "บีนอก" ส่วนบีและกลองขนาดย่อมของเดิมคงใช้
 ในเครื่องบีพาทย์เวลาทำกลางแจ้งเช่นเดินหนึ่ง จึงเกิดบีนอกบีในชนเป็น
 ๒ อย่าง การแก้ไขที่กล่าวมานี้ จะแก้ไขแต่ครั้งกรุงศรีอยุธยาหรือมา
 แก้ไขในกรุงรัตนโกสินทรชอนไม่ทราบแน่

เมื่อในรัชกาลที่ ๒ กรุงรัตนโกสินทร พระบาทสมเด็จพระพุทธ
 เลิศหล้านภลัยโปรดฯ ทงละครและเสภา มีคำเต่ากันนับมาว่าการขับ
 เสภาชาน เมื่อกอนรัชกาลที่ ๒ ประเพณีที่จะสั่งบีพาทย์ห้ามไม่ พระบาท
 สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภลัยทรงพระราชดำริให้เสภาขับสั่งบีพาทย์
 อย่างเช่นมโหรี) ชนเป็นปฐมคองนี้ ที่เอาเบิ่งมางต้องหน้าเข้าใช้ใน

เครื่องปั้นดินเผาที่เขาเขาในคราวนั้นเอง สำหรับครบได้ภาชนะเดิมมา
 ด้วยเสียงเขาเขากบขบรองดกว่าโทน (ตะโพน) ปั้นพาทย์รับได้ภาชนะใช้
 เบื้องมาต้องหันมาจนทุกวันนี้ การที่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ
 หล้านภาลัยทรงแก้ไขกระบวนได้ภาชนะเข้ามาชวนให้คิดเห็นว่า บางที
 ปั้นพาทย์ละครก็จะทรงแก้ไขให้เสียงปั้นพาทย์เขากบละครด้น ถ้าเช่นนั้น
 ปั้นในและกลองขนาดของกวางกลองหนังทงมาแดง ก็เห็นจะเป็นของ
 เกิดขึ้นในรัชกาลที่ ๒ แต่เครื่องปั้นพาทย์ยังคงเป็นแต่เครื่อง ๕ ต่อมา.

ได้กล่าวมาข้างต้นว่า ปั้นพาทย์เดิมเป็นเครื่องอุปกรณการพ้องว่า
 เช่นเงินหนึ่งและโชนละครเป็นต้น หรือทำเป็นเครื่องประโคมให้ครึกครน
 ครนพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชดำริให้ได้ภาชนะ
 ดั่งปั้นพาทย์ ๆ ก็กลายเป็เครื่องเงินสำหรับให้ไฟระ โดยดำฟัง เพราะ
 ฉะนั้น เมื่อเงินได้ภาชนะปั้นพาทย์กันแพร่หลายต่อมาถึงรัชกาลที่ ๓ จึงมีผู้
 คิดเครื่องปั้นพาทย์เพิ่มเติมขึ้นให้เป็นคู่หมัดทุกอย่างคือ.

๑. เขาปั้นออกมาเป็นคูกบปั้น
๒. คิดทำระนาดทุ้ม ขึ้นเป็นคูกบระนาดเอก
๓. คิดทำฆ้องวงเล็ก ขึ้นเป็นคูกบฆ้องวงใหญ่
๔. เขาเบี่ยงมาต้องหันให้คนกลองตเป็นคูกบโทน (ตะโพน)
๕. เขาฉาบเดิมขึ้นให้คนกลองตเป็นคูกบฉิ่ง
๖. เดิมกลองชนอกโบหนึ่งให้เป็นคู่ (๑)

(๑) การที่เติมกลองเป็นคู่บางที่จะเติมมาแต่ในรัชกาลที่ ๒

บัพทยแต่เดิมวงหึ่ง ๕ คนกกดายเบ็นวงดะ ๓๐ คน เรียกว่า
 “บัพทยเครื่องค” บัพทยอย่างเดิมทงไซ่ กนอยุ่ในพนเมืองเรียกวา
 “บัพทยเครื่องหา”

มาถวรัชกาลท ๕ มฝคตระนาดทงชนเบ็นอปรณระนาดเอกแฉะ
 คตระนาดเหล็กชนเบ็นอปรณระนาดทมเพมชนอก ๒ อย่าง คนทำ
 บัพทยวงหึ่งจเบ็น ๓๒ คนเรียกวา “บัพทยเครื่องใหญ่” เด่นกนดบ
 มาจนทกวนน.

ตำนานบัพทยเครื่องหา บัพทยเครื่องค และบัพทยเครื่องใหญ่
 มเรองราวดงแต่ดงมา

เรื่องตำนานกลองแขก

ในเครื่องบัพทยทไทยเราใช้กนอยุ่ทกวนน เบ็นเครื่องได้มาจาก
 แหก ๒ อย่าง เรียกวา “กลองมลาย” ได้มาจากพวกมลายอย่าง ๑
 เรียกวา “กลองแขก” เข้าใจวาได้มาจากพวกชวาอย่าง ๑ เครื่อง
 บัพทยแขก ๒ อย่างนคดายคดงกน แต่ดกษณะประดั้มวงกลองมลาย
 ใช้กลอง ๔ ใบ บีเตา ๑ ซ้องโหม่งใบ ๑ รวมคนวงดะ ๖ คน กลองแขก
 ใช้กลอง ๒ ใบกับบีเตา ๑ ซ้องโหม่งใบ ๑ รวมคนวงดะ ๔ คน แต่กลอง
 ๒ ชนดินนฝคกน กลองมะลายใช้ร้อยโยงด้วยสายหน้ง ปรยาจกวา
 กลองแขก คตด้วยไม้หน้า ๑ คตด้วยมือหน้า ๑ กลองแขกกนใช้ร้อยโยง
 ด้วยหวายแฉะคตด้วยมือทง ๒ หน้า

พิเคราะห์คตาม ดกษณะ ทไทยเราใช้ กลอง มลาย แฉะ กลอง แขก
 เข้าใจวาเครื่อง ๒ อย่างนเห็นจะได้มายังประเทศันตางครราวตางเรองกน

ไทยเราจึงเอามาใช้ต่างกัน เครื่องกลองมลายูนั่นเดิมทำนองจะใช้ใน
 ครอบวงพยุหยาตรา ซึ่งเกณฑ์พวกมลายูเข้ากระบวน ไทยจึงได้ใช้
 เครื่องกลองมลายูในกระบวนแห่ เช่นแห่คเชนทร์ต้นนาม เป็นต้น จนถึงแห่
 พระบรมศพและพระศพเจ้านาย ลงปลาดยเลยใช้เป็นเครื่องประโคมศพเช่น
 ใช้โดยจำพวกเรียกว่าควดลอยและใช้ในมีพาทย์นางหงส์มาจนบัดนี้เครื่อง
 กลองแขกนั้น เดิมเมื่อได้มาเห็นจะใช้ในการพ้อนรำ เช่นรำกระบะกระ
 บอง ทำนองจะมาแต่แขกรำกฤษก่อน แต่ในการแห่ก็ใช้เช่นนำกระบวน
 แห่ได้กนต์และนำเสด็จพระราชดำเนินกระบวนช่างและกระบวนเรือเป็น
 ต้น แต่ดัดของใหม่ง่เดี่ย ดั่งดั่งว่าเดิมาก็จะใช้กลองมลายูในการแห่เช่น
 ว่า แต่ชนหลังมาเมื่อใช้กลองมลายูเพื่อไปจนการศพ เกิดรังเกียจจึง
 เอากลองแขกมาใช้ในกระบวนแห่และดัดของเดี่ย ทำนองจะเป็นเช่นว่าน
 ที่เอากลองแขกเข้าผสมกับเครื่องมีพาทย์ไทย เห็นจะเป็นเมื่อเอา
 เรื่องอเหเนาของชวมาเด่นละครไทย ในครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราช
 ธานี ใช้เมื่อละครรำเพลงแขกเช่นรำกฤษ เป็นต้น ครั้นต่อมาเมื่อมีพาทย์
 ทำเพลงอินโตซึ่งเื่องมาแต่เพลงแขก เช่นเพลงเบ้าหลุดและสระบุหรง
 เป็นต้น ก็ใช้กลองแขกทำกับเครื่องมีพาทย์แทนโทน ตลอดจนไปถึง
 เพลงที่เอามาแต่มีโหร เช่นเพลงพระทองก็ใช้กลองแขกแทนทับและ
 รำมะนา กลองแขกจึงเลยเป็นเครื่องอุปกรณ์อันหนึ่งอยู่ในเครื่อง
 มีพาทย์ ดันเรื่องตำนานกลองแขกเพียงเท่านั้น

ยังมีเครื่องดุริยของไทยอยู่นอกเรื่องตำนานที่ได้แต่ดั่งมาอีก๒อย่าง
 อย่าง ๑ เรียกว่ามีซอ มักใช้ขนาดต่าง ๆ เป้าเข้าซัดกันประสานเสียง

คนขับอย่างนมมาแต่ดึกดำบรรพ์ ฟังดังเกิดไตทกดาวถถึง “ขับชอ”
 ในลิตตเรื่องพระรถ แต่เดี๋ยวชอบเดินเพียงในหัวเมืองมณฑลพายัพ
 ออกอย่าง ๓ เรียกว่าแคน เอาไม้ซางมาผูกเรียงต่อกับเตาเตี้ยง เป้าเป็น
 เพลง ประดานเดียวกับคนขับ อย่างนี้ชอบเดินทางหัวเมืองฝ่ายตะวันออก
 ออก กระทบจนขับเขากับบีชอกดี เขากับแคนก็ดี คนขับเป็นชายฝ่าย
 ห้างหญิงฝ่ายหนึ่งมักขับโต้ตอบกันในทางตั้งวาด ทั้ง ๒ อย่างมีมาแต่
 ดึกดำบรรพ์ มาถึงในรัชกาลที่ ๕ กรุงรัตนโกสินทร์ แตรวงทหาร
 มหาดเล็กคิดทำแคนต่างขนาดกัน เป้าประสมวงราว ๓๐ คันเป็นทำนอง
 แตรวงอย่างฝรั่ง ฟังก็เพราะดียังมีเดินอยู่จนทุกวันนี้

เครื่องมือหรีปีพาทย์ของไทย

เครื่องมือหรี

เครื่องสายคดด้งประสานเสียง

พิณ

กระจับปี่

จะเข้

ซอด้วงสาย ชาวอินเดียเรียก จิกาวะ

ซอด้วง

ซออู้

มาแต่แบบจีน จีนเรียกว่าซอฮู

เครื่องตีให้จังหวะ

ฆ้องวงยาว มาแต่แบบอินเดีย

กรับพวง

ทับ (มักเรียกกันว่าโทน)

รำมะนา

เครื่องเป่าให้ดำเนิน

ขลุ่ยพองออ

ขลุ่ยกรวด

ขลุ่ยหลีบ

เครื่องเป่าพาทย์เอามาเพิ่มใหม่ให้

ระนาดเอก

ระนาดทุ้ม

ระนาดทอง

ระนาดเหล็ก

ฆ้องวงใหญ่

ฆ้องวงเล็ก

ฉิ่ง

ฉาบ

เครื่องเป่าพาทย์

เครื่องห้าอย่างเบา สำหรับเดินโน้ตหัว

ปี่ (นอก)

ทับ ที่ ๑

ทับ ที่ ๒

กลอง

ฆ้องคู่

เครื่องห้าอย่างหนักสำหรับเดินโน้ตละคร

ปี่ (ใน)

ระนาด (เอก) ชาวอินเดียนเรียกว่า พัดตรัม

ฆ้องวง (ใหญ่)

